

В: Драмалиева, В. и Е. Маринова (ред.), *Етиката в българската наука*.
Издателски комплекс – УНСС, С., 2012, с. 177-179.

Ангел С. Стефанов

КАК Е ВЪЗМОЖНО ПЛАГИАТСТВОТО У НАС?

Темата на този доклад е не само актуална, но за съжаление необяснимо премълчавана от страна на научната общност у нас. Имам предвид едно колкото разрастващо се напоследък, толкова и морално укоримо явление, придружаващо някои научни изяви. Веднага ще поясня, че става дума за случаите на интелектуална кражба, наречена плагиатство. То е окачествено в *Етичния кодекс на СУБ* като „**едно от най-големите престъпления и от морална гледна точка**”.¹ На смисъла на съединителния съюз „и” в контекста на обсъжданата тема ще обърна внимание по-долу.

Наскоро станахме свидетели на достойната постъпка на подалия оставка Министър на отбраната на Германия, заради подозрения за плагиатство в дисертацията му. Аз не знам подобна постъпка да е намирала място в нашите научни среди. Нещо повече, дори ясните и безспорни случаи на това грозно деяние биват negliжирани и загърбвани, докато не изчезнат в забравата на времето. Така ние не помагаме на младите хора, занимаващи се с наука, за изграждането на морална несъвместимост към плагиатството, а напротив, създаваме настроение, че то е някаква полу-легитимна, но все пак ненаказуема и при това твърде лесна практика за научно израстване.

Особено вредни в това отношение са ненаказаните случаи на плагиатство при хора, заемащи престижни управленски постове в образователни и научни институции, на фона на все по-трудно удържаната забраната пред студентите да не преписват при подготовката на своите реферати, курсови и дипломни работи.

Така например, декан на факултет от уважаван университет е към края на първия си мандат и решава да защити голям докторат. Оказва се обаче, че е плагиатствал в своята дисертация. Изнесох този негов недъг пред Специализирания научен съвет по философия през 2007 г. и той не бе избран за доктор на науките. *Но какво последва от този факт?* Последва това, че въпреки разгласата на споменатото плагиатство,² колегата беше тържествено избран отново за декан с втори мандат. Изпратих във връзка с този случай докладна записка до Ректора на университета, като скромното ми предложение не визираще дори прилагането на Закона за висшето образование с цялата му строгост, а само да се даде знак на новия стар декан да не дава лице на своя факултет, поне за известно време. Всичко се оказа глас в пустиня, а местната мътва ми приши облика на заядлив душманин на един млад човек, устремил се към бърза административна кариера.

Но какво тук значи „някакъв си декан”? Съвсем наскоро медиите разпространиха новината, че цял Ректор, обвинен в плагиатство, и бивш научен ръководител на бизнесмена Красьо Черничкия, е бил тържествено обявен за професор в собствената си академия.³ Но не конкретните прояви на плагиатство и не тяхната типология привличат тук моя интерес. Онова, което намирам тук, че си струва да бъде обсъдено, е отговорът на въпроса „Как са възможни случаи на плагиатство в научните ни среди?” Ето и моят опит за един лапидарен отговор.

На първо място, подобни случаи са възможни, поради очудващото на пръв поглед примирение и незаинтересованост на научната общност у нас към плагиатството. Дори само подхвърлените по-горе примери са крещящо показателни в това отношение. Такова примиренческо отношение към това позорно явление няма никъде другаде в научните среди на европейските страни, а вероятно и по света изобщо.

Труден е обаче отговорът на въпроса, защо това е така? Защо подплатените с очевидни факти сигнали за плагиатство, адресирани към оценяващите научните приноси структури на бившата ВАК, към научни съвети и съюзи, остават често глас в пустиня? Казвам „труден“ отговор, защото най-вероятно е многоаспектен. Той таи в себе си различни мотиви, разположили своята възпираща приемането на истината роля в различни тъмни кътчета на съзнанието. Мотиви, свързани и обвързани с лични пристрастия, с егоистична предпазливост, извираща, от своя страна, от различни съображения, с плахост на характера, с добре премерени интереси. Тези мотиви избухват не само поради отсъствието на лични морални ограничители, но и на културно вкоренени ограничители на порочни практики в условията на правене на наука у нас.

На второ място, подобни случаи са възможни, защото научната общност у нас не е склонна да проверява как точно стоят нещата при всеки конкретен случай на плагиатство, за който е алармирана, но пък е склонна да се съгласява с оправдателните контра-атаки на плагиатите. Обикновено те се свеждат до кресливи декларации, че видите ли, те са нарочно опозорявани от хора, които ги мразят, завиждат им, искат да им спрат научното израстване, правят заговори срещу тях и какви ли не недоказуеми измишльотини от този род.

Причината за тази реакция, странна от гледна точка на съвременните европейски културни ценности, е закътана може би в мащаба на столетната нашенска практика на пробиви в професионалното израстване, белязани с лъжливи доноси и клевети по адрес на конкуренти, които често, макар и не винаги, са по-подходящи в морално и интелектуално отношение за дадена позиция отколкото техните зломишленици. Не бих се изненадал, ако размерът на доносничеството у нас на глава от населението се възвисява над сродните практики в останалите европейски страни. Поради това у нас са известни и случаи на целенасочено, но съвсем

неоснователно оклеветени за плагиатство хора. Възможно е тогава натрупалите опит в средината на такава практика експерти, да отдават повече внимание на кресливата самозащита на плагиатите, отколкото да натоварват вниманието си дори с елементарни проверки. Това обаче, за тях не е никакво оправдание.

На трето място, подобни случаи са възможни, поради вслушването в едно псевдо-юридическо оправдание от страна на плагиатите, че те, видите ли, не са такива, защото не са осъдени за плагиатство. След това те преминават в контра-настъпление, като заплашват, че поради липса на осъдителна присъда именно те ще осъдят всеки, осмелил се да изкаже гласно своето възмущение от тяхната постъпка. Това е стряскаща закана, която, както по всичко изглежда, има силен психологически ефект върху съзнанието на честните хора, и която ги отвежда към прегръдката на гузното мълчание.

Тъкмо тук е мястото да си припомним цитираната още в самото начало оценка от *Етичния кодекс на СУБ*, че плагиатството е престъпление *и* от морална гледна точка. Значи ясно трябва да можем да разграничаваме правния от моралния аспект на това укоримо деяние. Първият аспект има своята валидност като процедура само в отделни случаи. Това са такива случаи, при които автор, от когото са взети текстове без изрично позоваване или друг начин на указване на неговото авторство, или пък негови наследници, завеждат съдебно дело срещу плагиата. Но започването на такова съдебно производство не винаги е възможно, а и не винаги пожелавано. Вторият, сиреч *моралният аспект на осъждане на плагиатството, е приложим към всеки един случай на това пошло деяние*, стига то да е налице, т.е. констатирано по определен ред, регламентиран в правилниците на научните организации и техните *Етически кодекси*.

Иначе всяко толериране или премълчаване на плагиатството ни води с нарастващо ускорение към многоглавата ламя на духовния разврат.

БЕЛЕЖКИ

1. Вж. точка 2 от Първи раздел на *Етичния кодекс на СУБ*.
2. Вж. Стефанов, А. „Материали от една защита”, *Философия*, 2007, № 4, с.3-6.
3. Вж. напр. в. „Труд” от 30.09.20011 г.